

Ιστορία Δ΄ Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

Τόμος 4ος

Κεφάλαια 33 – 40

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
*Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού
με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το
Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας**

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου**

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Θεόδωρος Κατσουλάκος,

Εκπαιδευτικός Δ.Ε.

Χριστίνα Κατσάρου,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

Μαρία Λένα, *Εκπαιδευτικός Δ.Ε.*

Ιφιγένεια Καρυώτη,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Ανωγιάτης - Πελέ,

Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

Στέφανος Παπαστεργιόπουλος,

Σχολικός Σύμβουλος

Σαράντης Χέλμης,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Βικτώρια Γιουλβανίδου,

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεόδωρος Τάσιος Φιλόλογος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Γιάννης Παπαγρηγορίου,

Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Δήμητρα Καυκά,

Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης,

Εικαστικός Καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

**«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ –
MULTIMEDIA Α.Ε.»**

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και

75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Θεόδωρος Κατσουλάκος
Ιφιγένεια Καρυώτη
Μαρία Λένα Χριστίνα Κατσάρου**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ**

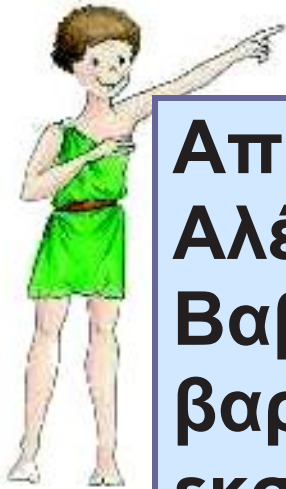
Ιστορία Δ΄ Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

**Τόμος 4ος
Κεφάλαια 33 – 40**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 33

Ο θάνατος του Μ. Αλεξάνδρου



Από τα Σούσα ο Μ. Αλέξανδρος πήγε στη Βαβυλώνα, όπου αρρώστησε βαριά και πέθανε (323 π.Χ.). Η εκστρατεία του όμως είχε φέρει πολλές αλλαγές. Οι άνθρωποι γνώρισαν περισσότερο για μακρινές χώρες, τον πολιτισμό τους, τα ζώα, τα φυτά. Αρκετοί Έλληνες εγκαταστάθηκαν στις νέες πόλεις, όπου διαδόθηκε ο ελληνικός πολιτισμός και μιλήθηκε η ελληνική γλώσσα.

Από τα Σούσα ο Μ. Αλέξανδρος πήγε στη Βαβυλώνα, την οποία ήθελε να κάνει πρωτεύουσα του κράτους του.

Εκεί τον επισκέφτηκαν αντιπρόσωποι από διάφορα μέρη για να τον συγχαρούν και να του δηλώσουν ότι θέλουν να γίνουν σύμμαχοι του. Πολλές ελληνικές πόλεις έστειλαν αντιπροσωπείες να τον στεφανώσουν με χρυσά στεφάνια.



1. Οι πύλες της εισόδου της αρχαίας Βαβυλώνας, όπως διατηρούνται μέχρι σήμερα. Από αυτή την είσοδο πέρασε και ο Μ. Αλέξανδρος με το στράτευμά του, όταν έφτασε στην πόλη.

Ξαφνικά ο Μ. Αλέξανδρος αρρώστησε βαριά. Οι προσπάθειες των γιατρών δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα και ο ασθενής χειροτέρευε. Ετοιμοθάνατος καθώς ήταν, ζήτησε να δει τους στρατιώτες του, με τους οποίους είχε μοιραστεί τόσες χαρές και λύπες. Ένας ένας όλοι οι στρατιώτες πέρασαν από μπροστά του και τον αποχαιρέτησαν. Ο θάνατος του (323 π.Χ.) προκάλεσε μεγάλη θλίψη σε όλο το στράτευμα.

Η είδηση του θανάτου του διαδόθηκε γρήγορα. Το απέραντο κράτος έμεινε χωρίς αρχηγό και φαινόταν ότι δύσκολα θα παρέμενε ενωμένο.

Η μεγάλη εκστρατεία είχε αλλάξει τη μορφή του κόσμου. Το στρατό, καθώς προχωρούσε, ακολουθούσαν ιστορικοί,

γεωγράφοι, μηχανικοί, καλλιτέχνες. Από τη μεγάλη αυτή εκστρατεία οι άνθρωποι έμαθαν πολλά για τις νέες χώρες, το κλίμα τους, τα φυτά, τα ζώα.

Ο Μ. Αλέξανδρος σε διάφορα σημεία των περιοχών που κατέκτησε ίδρυσε πολλές πόλεις. Δεκαέξι από αυτές ονομάστηκαν Αλεξάνδρειες. Οι πόλεις στολίστηκαν με λαμπρά κτίρια, ναούς, θέατρα, γυμναστήρια. Πολλοί Έλληνες εγκατέλειψαν την Ελλάδα και πήγαν να εγκατασταθούν εκεί. Η ελληνική γλώσσα άρχισε να διαδίδεται παντού.

Το όνομα του Μ. Αλεξάνδρου έγινε γνωστό σ' όλες τις χώρες της Ανατολής. Οι διηγήσεις που πλάστηκαν έκαναν λόγο για τα κατορθώματα του μεγάλου βασιλιά.

Πολλοί λαοί τον θεώρησαν δικό τους ήρωα. Η εποχή που άρχισε με το θάνατο του έμεινε γνωστή ως ελληνιστικά χρόνια.

παράθεμα 1

Ο Μεγαλέξανδρος και το αθάνατο νερό

Όταν ο Μεγαλέξανδρος κυρίεψε όλο τον κόσμο, πήγε κι εκεί που βγαίνει το αθάνατο νερό και γέμισε δυο στάμνες. Ήθελε να λουστεί και να γίνει αθάνατος. Μόλις έφερε τις στάμνες στο σπίτι, ένας αξιωματικός του που δεν τον συμπαθούσε λέει στις αδερφάδες του Αλέξανδρου το μυστικό και τις συμβουλεύει να λουστούν εκείνες με το νερό καινά βάλουν άλλο στις στάμνες. Αυτές λοιπόν πήραν το νερό και λουστήκανε.

Μετά χύσανε στο δρόμο τ' απόνερα. Εκεί ήταν μια κότα κι ένας μπότσικας* και βραχήκανε με τ' αθάνατο νερό και γι' αυτό η κότα αλλάζει κάθε χρόνο τα πούπουλά της κι ο μπότσικας δεν ξεραίνεται ακόμη κι αν κρεμαστεί στον αέρα.

2. Άγαλμα του Μ. Αλεξάνδρου που βρίσκεται στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.



Οι αδερφάδες του Μεγαλέξανδρου, άμα λουστήκανε με τ' αθάνατο νερό, σηκώθηκαν στον αέρα, γίνανε δηλαδή αερικές και από τότε είναι νεράιδες. Κάθονται μάλιστα μέσα σε βράχους και λαγκάδια. Αν τύχει και περάσει κανείς από εκεί το καταμεσήμερο ή τα μεσάνυχτα,

τον παίρνουνε και του κάνουνε χίλια κακά. Άμα όμως είναι έξυπνος και φωνάξει: «Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος και βασιλεύει», τότε τρέχουνε οι αδερφάδες του και τον γλιτώνουνε.

*μπότσικας = αγριοκρέμμυδο, με το οποίο στολίζουμε την πόρτα των σπιτιών τα Χριστούγεννα

N. Πολίτης, Παραδόσεις του ελληνικού λαού, τόμος Α΄, σελ. 387, (διασκευή)

παράθεμα 2

Στον καλύτερο (Τῷ κρατίστῳ)

Όταν ο Μ. Αλέξανδρος έχασε κάθε ελπίδα να σωθεί, έβγαλε το δαχτυλίδι του και το έδωσε στον Περδίκκα. Οι φίλοι του τότε τον ρώτησαν

σε ποιον αφήνει τη βασιλεία. Αυτός απάντησε: «Στον καλύτερο». Στη συνέχεια πρόσθεσε αυτές τις τελευταίες λέξεις: «Προβλέπω πως οι αγώνες που θα γίνουν προς τιμήν μου, μόλις πεθάνω, θα είναι μια μεγάλη μάχη των φίλων μου». Λόγια που σύντομα βγήκαν αληθινά. Μετά ξέσπασαν μεγάλοι αγώνες για τη βασιλεία.

Διόδωρος Σικελιώτης, Ιστορική Βιβλιοθήκη, ΙΗ΄, 1-2 (διασκευή)



3. Τμήμα από σαρκοφάγο του Μ. Αλεξάνδρου (Μουσείο Κωνσταντινούπολης)

παράθεμα 3

Στα 200 π.χ.

**Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνιαν
εκστρατεία,
την νικηφόρα, την περίλαμπρη,
την περιλάλητη, την δοξασμένη
ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
την απαράμιλλη, βγήκαμ' εμείς
ελληνικός καινούριος κόσμος
μέγας.**

.....
**Και την κοινήν ελληνική λαλιά
ως μέσα στην Βακτριανή την
πήγαμε, ως τους Ινδούς.**

Κ. Καβάφης (απόσπασμα)

4. Τμήμα υφάσματος που βρέθηκε στην Αίγυπτο στο οποίο διαβάζουμε «Μακετόν Αλεκσοντέρος»



(Ουάσιγκτον, Μουσείο Υφασμάτων).



1. Πώς νομίζεις ότι αισθάνθηκαν οι Έλληνες για τα κατορθώματα του Μ. Αλεξάνδρου;

2. Γιατί ο Αλέξανδρος ονομάστηκε Μέγας;

Ας δούμε τι μάθαμε



Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Τον 4ο αιώνα π.Χ. οι Μακεδόνες με το βασιλιά Φίλιππο Β΄ απέκτησαν μεγάλη δύναμη και κυριάρχησαν στον ελληνικό χώρο. Ο Φίλιππος Β΄ σχεδίαζε να κάνει μια εκστρατεία εναντίον των Περσών. Δολοφονήθηκε όμως. Το σχέδιο του αποφάσισε να πραγματοποιήσει ο γιος του Αλέξανδρος. Μέσα σε δέκα χρόνια (334-324 π.Χ.) ο Αλέξανδρος κατόρθωσε να κατακτήσει όλη την Ανατολή μέχρι τον Ύψαση, παραπόταμο του Ινδού ποταμού. Το 323 π.Χ. ο Αλέξανδρος πέθανε. Τα κατορθώματα του υπήρξαν τόσο σπουδαία, που οι ιστορικοί τον ονόμασαν Μέγα.

4η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 34

Η αυτοκρατορία του Μ. Αλεξάνδρου χωρίζεται

Ο Μ. Αλέξανδρος πέθανε χωρίς να έχει ορίσει διάδοχο του. Οι στρατηγοί του διαφώνησαν και άρχισαν τις συγκρούσεις μεταξύ τους. Τελικά η αυτοκρατορία χωρίστηκε στο κράτος της Μακεδονίας, της Συρίας, της Αιγύπτου και αργότερα της Περγάμου.



4ος
αιώνας

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ
ΧΡΟΝΙΑ

1ος
αιώνας

Ο Μ. Αλέξανδρος πέθανε, χωρίς να έχει αφήσει διάδοχο στο κράτος. Οι στρατηγοί του από την πρώτη στιγμή προσπάθησαν να βρούν κάποια λύση, αλλά στάθηκε αδύνατο να συμφωνήσουν. Λίγο αργότερα η Ρωξάνη, η γυναίκα του Μ. Αλεξάνδρου, γέννησε ένα αγόρι, που πήρε το όνομα του πατέρα του. Οι διαφωνίες ανάμεσα στους στρατηγούς μεγάλωναν και έτσι άρχισαν οι συγκρούσεις μεταξύ τους. Τελικά το κράτος διασπάστηκε και χωρίστηκε αρχικά στο κράτος της Αιγύπτου, της Συρίας και της Μακεδονίας.

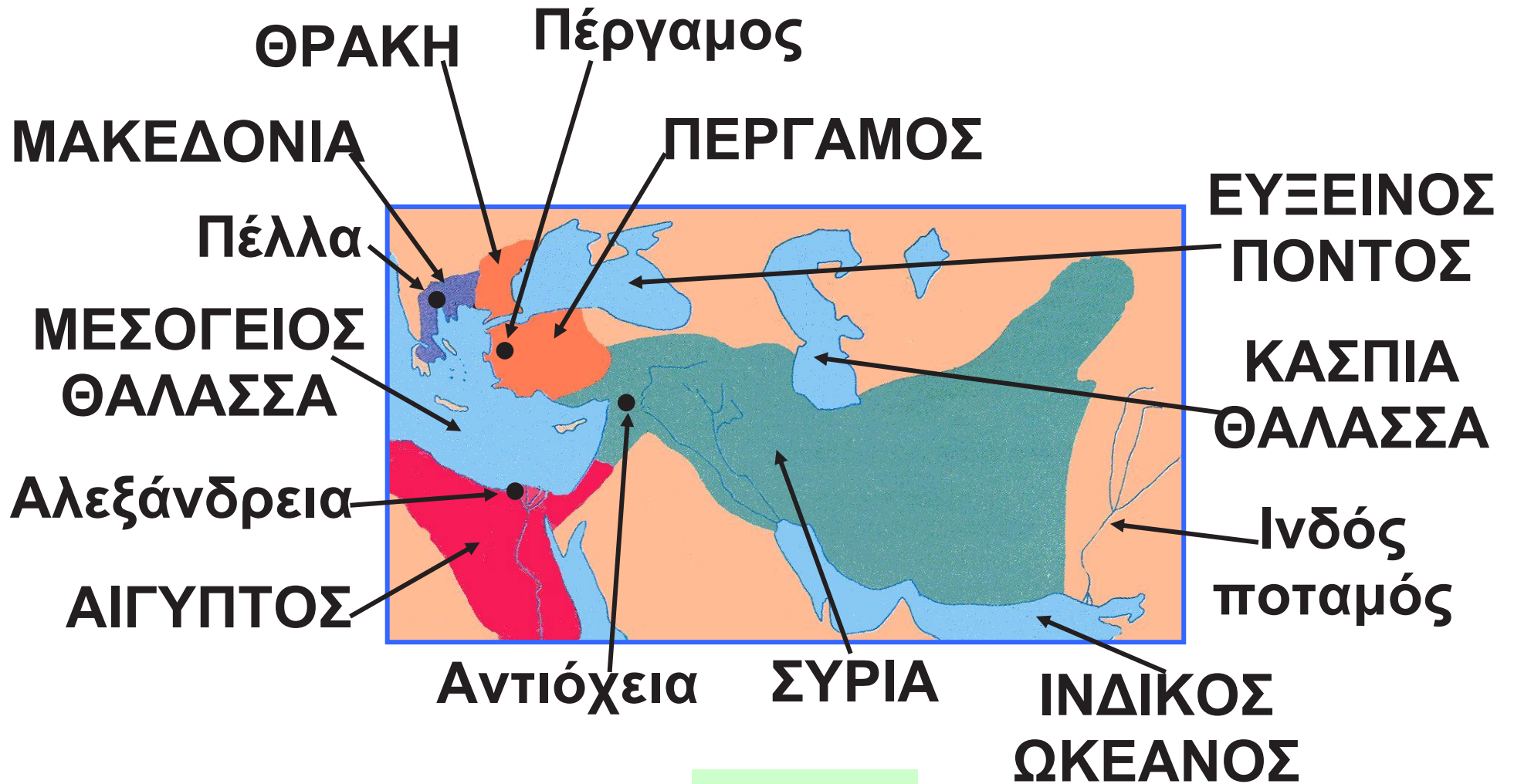
1. Τα ελληνοιστικά βασίλεια (στο χάρτη της επόμενης σελίδας)

Βασίλειο Μακεδονίας

Βασίλειο Περγάμου

Βασίλειο Αιγύπτου

Βασίλειο Συρίας





2. Αναπαράσταση του φάρου της Αλεξάνδρειας, που ήταν ένα από τα επτά θαύματα τον κόσμο (Αλεξάνδρεια, Ναυτικό Μουσείο).

Το κράτος της Αιγύπτου ίδρυσε ο στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου, Πτολεμαίος. Πρωτεύουσα έγινε η Αλεξάνδρεια, η οποία απέκτησε μεγάλη φήμη για τα λαμπρά της οικοδομήματα και τους σοφούς ανθρώπους που εγκαταστάθηκαν εκεί.

Το κράτος της Συρίας, που ίδρυσε ο Σέλευκος, υπήρξε το μεγαλύτερο απ' όλα την εποχή αυτή. Σ' αυτό ζούσαν πολλοί λαοί που ο καθένας είχε διαφορετικές συνήθειες. Για το λόγο αυτό ήταν δύσκολο να διοικηθεί.

Αργότερα, στα παράλια της Μ. Ασίας, ιδρύθηκε το κράτος της Περγάμου που περιέλαβε το μεγαλύτερο μέρος της Μ. Ασίας.

Στην Ελλάδα, το κράτος της Μακεδονίας εξακολουθούσε να είναι η πιο ισχυρή δύναμη. Είχε όμως λιγότερο πληθυσμό, γιατί πολλοί κάτοικοι μετανάστευσαν στις μεγάλες πόλεις της Ασίας και της Αιγύπτου. Το κράτος αυτό συχνά ερχόταν σε σύγκρουση με τις πόλεις της νότιας Ελλάδας, με αποτέλεσμα η δύναμη του να μειώνεται.

διασπάστηκε:
χωρίστηκε, διαιρέθηκε



παράθεμα 1

Η πρώτη πόλη της οικουμένης



3. Η είσοδος της σύγχρονης πόλης της Αλεξάνδρειας

Ο Αλέξανδρος αποφάσισε να χτίσει στην Αίγυπτο μια μεγάλη πόλη. Όρισε την έκταση της πόλης και χάραξε τους δρόμους της με πολλή τέχνη και την ονόμασε με τ' όνομά του, Αλεξάνδρεια. Χτισμένη σε κατάλληλη θέση κοντά στο λιμάνι, δέχεται το δροσερό αέρα που έρχεται από τη θάλασσα και δροσίζει την ατμόσφαιρά της.

Έτσι εξασφάλισε στους κατοίκους της μαζί με το καλό κλίμα και καλή υγεία. Έχει μία λεωφόρο θαυμαστή για το μέγεθος και την ομορφιά της, που χωρίζει την πόλη στα δύο. Είναι στολισμένη σε όλο το μήκος της με πλούσια σπίτια και ναούς. Ο Μ. Αλέξανδρος διέταξε να χτίσουν μεγάλα και πολυτελή ανάκτορα. Η πόλη στα κατοπινά χρόνια αναπτύχθηκε τόσο πολύ, ώστε από πολλούς να λογαριάζεται ως η πρώτη πόλη της οικουμένης.

Διόδωρος Σικελιώτης, Ιστορική Βιβλιοθήκη, ΙΖ΄, 52,1-6 (διασκευή)

παράθεμα 2

Η βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας

Περίφημη ήταν και η βιβλιοθήκη της πόλης, που στην εποχή της ακμής της είχε πάνω από 700.000 βιβλία. Ιδρύθηκε από τον βασιλιά Πτολεμαίο Α΄. Σπουδαίοι άνθρωποι υπήρξαν διευθυντές της. Η βιβλιοθήκη αποτελούσε τμήμα του Μουσείου, που ήταν ένα μεγάλο και μοναδικό κτίσμα με πολλά δωμάτια και κήπους. Εκεί έμεναν ποιητές, φιλόσοφοι και επιστήμονες, οι οποίοι έκαναν μελέτες και έρευνες. Η Αλεξάνδρεια χάρη στη βιβλιοθήκη της υπήρξε το πρώτο πανεπιστήμιο του κόσμου.

Εγκυκλοπαίδεια Ήλιος, τόμος 2ος, σελ. 232-234 (διασκευή)

παράθεμα 3

Η Πέργαμος και η περγαμηνή



4. Το αρχαίο θέατρο της Περγάμου

Η Πέργαμος ήταν χτισμένη σ' ένα οχυρωμένο ύψωμα και είχε στολιστεί με πολλά όμορφα μνημεία. Η αγορά ήταν υπαίθρια. Υπήρχαν γυμναστήρια, ναοί θεών, όπως της Δήμητρας και της Ήρας, θέατρο με 10.000 θέσεις. Το λαμπρότερο όμως μνημείο της πόλης ήταν ο περίφημος «Βωμός του Σωτήρα Δία», ένα από τα εφτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Τα γλυπτά του ήταν μοναδικά έργα τέχνης. Περίφημη ήταν και η βιβλιοθήκη της πόλης. Στα χρόνια της ακμής της ανταγωνιζόταν και αυτή τη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Οι κάτοικοι της Περγάμου χρησιμοποιούσαν για γραφή κατεργασμένο λεπτό δέρμα ζώου, την περγαμηνή. Έπαιρναν το δέρμα του ζώου, το καθάριζαν από τις τρίχες και μετά το έκαναν λείο. Οι περγαμηνές χρησιμοποιήθηκαν το 2ο αι. π.Χ., επειδή υπήρχε έλλειψη παπύρου (είδος φυτικού χαρτιού), που εισαγόταν από την Αίγυπτο. Αργότερα η περγαμηνή χρησιμοποιήθηκε πολύ, ειδικά στα επίσημα έγγραφα.

Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος τόμος
21ος, σελ.395-397



1. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, οι στρατηγοί του Μ. Αλεξάνδρου δεν μπορούσαν να διοικήσουν το κράτος του;

2. Για ποιους λόγους τελικά και το κράτος της Μακεδονίας θα χάσει τη δύναμή του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 35

Ο Πύρρος, ο βασιλιάς της Ηπείρου

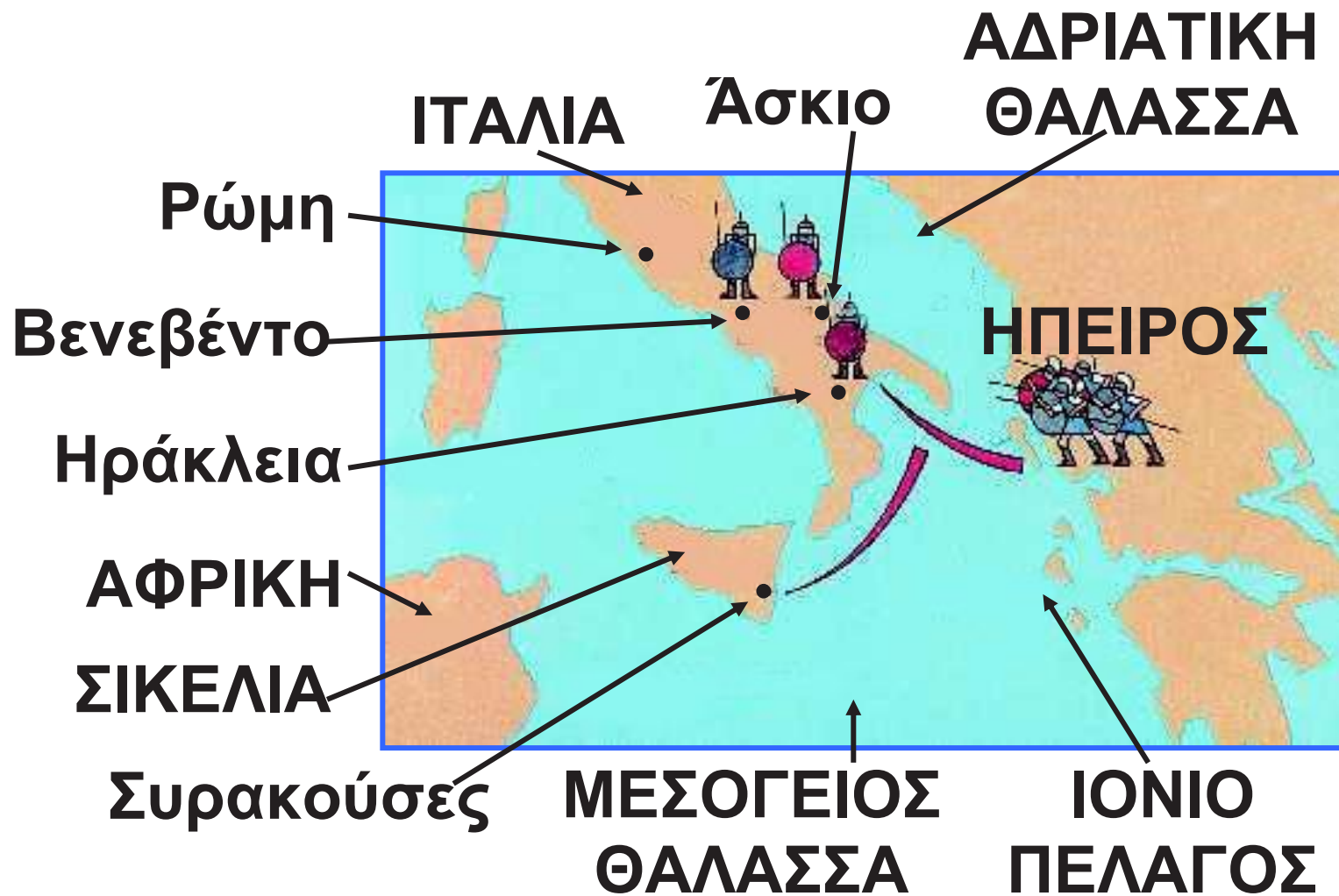


Μετά τη Μακεδονία άρχισε και η Ήπειρος να αναπτύσσεται. Ο βασιλιάς της Πύρρος θέλησε να δημιουργήσει μεγάλο κράτος στη Δύση, όπως ο Αλέξανδρος στην Ανατολή. Εκστράτευσε λοιπόν στην Ιταλία, όπου νίκησε δύο φορές τους Ρωμαίους. Την τρίτη φορά όμως νικήθηκε και αναγκάστηκε να γυρίσει στην πατρίδα του. Στη διάρκεια μιας άλλης εκστρατείας στη νότια Ελλάδα σκοτώθηκε στο Άργος.

Τον 3ο αιώνα π.Χ. η Ήπειρος αρχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή της Ελλάδας. Ο Πύρρος δημιούργησε ένα μεγάλο κράτος στην περιοχή με πρωτεύουσα την Αμβρακία. Ίδρυσε νέες πόλεις που τις στόλισε με ναούς και θέατρα και τις οχύρωσε με μεγάλα τείχη. Για να μην ασχολούνται οι κάτοικοι μόνο με την κτηνοτροφία, έστρεψε το ενδιαφέρον τους στη γεωργία και το εμπόριο.

Ο Πύρρος θέλησε να μεγαλώσει το κράτος του εκστρατεύοντας στη Δύση, όπως ο Αλέξανδρος στην Ανατολή. Η ευκαιρία του παρουσιάστηκε, όταν τον επισκέφτηκαν αντιπρόσωποι από τον *Τάραντα* και του ζήτησαν να τους προστατέψει από τους Ρωμαίους.

Για το λόγο αυτό ετοίμασε πολύ στρατό, ιππικό και ελέφαντες. Αποβιβάστηκε στην Ιταλία το 280 π.Χ. και κατάφερε να νικήσει δύο φορές τους Ρωμαίους. Έχασε όμως πολλούς στρατιώτες. Από τότε έμεινε γνωστή η φράση «πύρρεια νίκη», που σημαίνει νίκη, αλλά με πολλές απώλειες. Την τρίτη φορά νικήθηκε και έτσι αναγκάστηκε να γυρίσει στην πατρίδα του.



1. Χάρτης με τις εκστρατείες τον Πύρρου

Αλλά και όταν επέστρεψε στην Ήπειρο, δεν έμεινε ήσυχος. Αυτή τη φορά στράφηκε προς τη νότια Ελλάδα. Ο Σπαρτιάτης Κλεώνυμος του ζήτησε βοήθεια για να γίνει βασιλιάς της Σπάρτης. Ο Πύρρος έφτασε στη Σπάρτη τη στιγμή που ο στρατός των Σπαρτιατών έλειπε σε εκστρατεία. Η πόλη δεν είχε τείχη και υπήρχε κίνδυνος να κυριευτεί. Τη νύχτα οι γυναίκες σκάβοντας κατάφεραν να υψώσουν χωματίνο τείχος. Η ηρωική αντίσταση των ανδρών όσο και των γυναικών έκαναν τον Πύρρο να εγκαταλείψει την προσπάθεια.

Στη συνέχεια κατευθύνθηκε στο Άργος, γιατί πληροφορήθηκε ότι ο μακεδονικός στρατός ήταν έτοιμος να καταλάβει την πόλη.

Τη νύχτα στη διάρκεια σύγκρουσης, ο Πύρρος σκοτώθηκε και ο στρατός του παραδόθηκε στους Μακεδόνες (272 π.Χ.).

Έλειψε έτσι ένας άξιος αρχηγός την εποχή που οι Ρωμαίοι είχαν αρχίσει να απειλούν την Ελλάδα.

ο Τάραντας:

η ελληνική αποικία που ίδρυσαν Δωριείς από τη Σπάρτη στην Κάτω Ιταλία.



αποβιβάζομαι:

κατεβαίνω από το πλοίο, για να πολεμήσω συνήθως.

οι απώλειες:

οι νεκροί και οι τραυματίες σε μια πολεμική σύγκρουση

παράθεμα 1

Ο Πύρρος συζητάει με τον Κινέα

2. Πολεμική σκηνή από τις εκστρατείες του Πυρρού



Ο Κινεας, ενώ ο Πύρρος ετοιμαζόταν να εκστρατεύσει στην Ιταλία, άνοιξε μαζί του συζήτηση: «Πύρρε, λένε πως οι Ρωμαίοι είναι γενναίοι πολεμιστές, αν όμως τους νικήσουμε, σε τι θα μας χρησιμέψει η νίκη μας;» Ο Πύρρος είπε: «Αν νικηθούν οι Ρωμαίοι, θα κατακτήσουμε την πλούσια Ιταλία». Ο Κινέας είπε στη συνέχεια: «Τι θα κάνουμε, άμα κατακτήσουμε την Ιταλία;» Ο Πύρρος του απάντησε: «Θα κατακτήσουμε

τη Σικελία, που είναι κοντά και μας απλώνει τα χέρια». «Τότε θα τελειώσει η εκστρατεία μας», είπε ο Κινέας. Ο Πύρρος, που δεν είχε καταλάβει πού πήγαινε την κουβέντα ο Κινέας, είπε: «Αυτή θα είναι η αρχή για νέα κατορθώματα, πιο μεγάλα». «Είναι λοιπόν φανερό πως με τέτοια δύναμη που θα έχουμε και τη Μακεδονία θα καταλάβουμε και την Ελλάδα θα κυβερνήσουμε. Και όταν τα πετύχουμε όλα αυτά τι άλλο θα κάνουμε;» ρώτησε ο Κινέας. Ο Πύρρος, αφού γέλασε, είπε: «Θα έχουμε πολύ χρόνο για ξεκούραση και διασκέδαση και το ποτήρι μας θα είναι γεμάτο κάθε μέρα». Τότε ο Κινέας, που έφερε τη συζήτηση εκεί που ήθελε, είπε: «Τι μας εμποδίζει λοιπόν και τώρα να γεμίζουμε

το ποτήρι μας και να κάνουμε ευχάριστη παρέα, αφού χωρίς κόπους έχουμε όλα αυτά που θα προσπαθήσουμε να αποκτήσουμε με μεγάλες θυσίες και αφού προκαλέσουμε και πάθουμε πολλά κακά;»

*Πλούταρχος, Πύρρος, 14,
αποσπάσματα (διασκευή)*

παράθεμα 2

το όνειρο του Πύρρου

Η μάχη (στη Σπάρτη) σταμάτησε τη νύχτα. Ο Πύρρος έπεσε για ύπνο και είδε το εξής όνειρο: τού φάνηκε ότι χτυπούσε τη Σπάρτη με κεραυνούς και καιγόταν ολόκληρη κι αυτός χαιρόταν. Από τη χαρά του ξύπνησε κι έδινε διαταγή στους αρχηγούς του να προετοιμάζουν το στρατό. Μιλούσε επίσης και

στους φίλους του για το όνειρό του, εκφράζοντας τη σιγουριά του ότι θα κυριεύσει την πόλη. Στο Λυσίμαχο όμως δεν άρεσε το όνειρο. Εξήγησε μάλιστα πως τα μέρη που τα χτυπάει ο κεραυνός μένουν απάτητα. Κι αυτό κατά τη γνώμη του φανέρωνε στον Πύρρο πως δε θα μπορέσει να καταλάβει την πόλη.

*Πλούταρχος, Πύρρος 29,5 – 10
(διασκευή)*

**3. Νόμισμα της
εποχής του
Πύρρου με
παράσταση**



**του Δία. Στην άλλη όψη διαβάζουμε
το όνομα τον βασιλιά (Λονδίνο,
Βρετανικό Μουσείο).**

παράθεμα 3

Κεραμίδα στο κεφάλι



4. Προτομή του Πύρρου (Νάπολη, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

Ο Πύρρος μέσα στη φασαρία της μάχης έβγαλε την κορυφή της περικεφαλαίας του και την έδωσε σ' έναν από τους φίλους του. Ο ίδιος έχοντας μεγάλη εμπιστοσύνη στο άλογο του, όρμησε εναντίον των εχθρών που έκαναν επίθεση. Ένα δόρυ όμως τον πλήγωσε στο θώρακα, αλλά η πληγή δεν ήταν ούτε μεγάλη ούτε αποτελεσματική. Τότε ο Πύρρος γύρισε εναντίον εκείνου που τον χτύπησε.

Αυτός ήταν ένας απλός νεαρός από το Άργος, γιος μιας φτωχής γυναίκας. Η μητέρα του νέου παρακολουθούσε τη μάχη από τη στέγη. Μόλις είδε το γιο της να παλεύει με τον Πύρρο, φοβήθηκε για τη ζωή του. Πήρε λοιπόν στα χέρια της ένα κεραμίδι και το πέταξε στον Ηπειρώτη βασιλιά. Το κεραμίδι έπεσε στο κεφάλι του Πύρρου και τον σκότωσε.

*Πλούταρχος, Πύρρος 34,5 – 15
(διασκευή)*



1. Πώς οργάνωσε ο Πύρρος το κράτος της Ηπείρου;

2. Τι ήθελε να επιτύχει ο Πύρρος με τις εκστρατείες του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 36

Η καθημερινή ζωή στα ελληνιστικά χρόνια

Η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου άλλαξε τη ζωή των ανθρώπων σε πολλά μέρη της Ανατολής. Νέες πόλεις δημιουργήθηκαν, οι οποίες στολίστηκαν με γυμναστήρια, ναούς, βιβλιοθήκες και ανάκτορα. Αλλά, όπως συμβαίνει συχνά, κάποιοι χαίρονταν τη ζωή και τα πλούτη τους κι άλλοι υπέφεραν.



Ο Μ. Αλέξανδρος και οι διάδοχοι του ίδρυσαν νέες πόλεις σε διάφορες περιοχές. Πολλές απ' αυτές γνώρισαν μεγάλη οικονομική ανάπτυξη .

Γι' αυτό πήγαν να εργαστούν εκεί και πολλοί Έλληνες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παρακμάσουν οι πόλεις της Ελλάδας και να ερημώσει η ύπαιθρος. Οι κάτοικοι των πόλεων ασχολούνταν περισσότερο με το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Αρκετοί μάλιστα απέκτησαν πλούτη και ζούσαν μέσα στην πολυτέλεια και τις ανέσεις. Οι πιο πολλοί όμως ζούσαν φτωχικά, παρόλο που δούλευαν σκληρά.

Οι καινούριες πόλεις είχαν μεγάλους δρόμους, απέραντες πλατείες, ιππόδρομους, γυμναστήρια, ναούς, κήπους και μεγαλόπρεπα ανάκτορα. Πολλοί κάτοικοι μιλούσαν και έγραφαν την ελληνική γλώσσα. Η μορφή της ήταν πιο απλή και ονομάστηκε ελληνιστική κοινή.

Οι άνθρωποι εκτός από τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου λάτρευαν και θεούς της Ανατολής, όπως το Σάραπη και την Ίσιδα. Έπαιρναν μέρος σε αγώνες, θρησκευτικές γιορτές και πανηγύρια. Ο απλός λαός αγαπούσε αυτού του είδους τις διασκεδάσεις και χαιρόταν την καθημερινότητα του. Οι μορφωμένοι περνούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους στα συμπόσια, τις βιβλιοθήκες και το θέατρο παρακολουθώντας τραγωδίες ή κωμωδίες.



1. Η ακρόπολη της Αντιόχειας

η ύπαιθρος:

η εξοχή, τα μέρη που βρίσκονται έξω από τις πόλεις.



το συμπόσιο:

η συγκέντρωση, στην οποία μαζί με το φαγητό προσφέρονται και ποτά στους καλεσμένους. Κατά τη διάρκεια του συμποσίου γίνονταν και συζητήσεις για σοβαρά θέματα.



**2. Ο θεός Σάραπης
(Ώστια, Μουσείο
Ώστιας)**

παράθεμα 1

Γιορτές και πανηγύρια

**3. Αρχαίο θέατρο
χτίστηκε αυτή την
εποχή και στη
Βαβυλώνα.**



**Στην εικόνα φαίνεται όπως έχει
διαμορφωθεί στις μέρες μας.**

Τον καθημερινό ρυθμό της ζωής
διέκοπταν συχνά οι γιορτές.
Οι άνθρωποι γιόρταζαν τη γέννηση
του παιδιού και το όνομα του με
απαγγελίες ποιημάτων, με δώρα
και γιορταστικό γεύμα. Στεφάνωναν
επίσης τα σπίτια των γονέων για
την εισαγωγή των παιδιών τους
στο σχολείο καθώς και για το τέλος
της εφηβείας. Πιο επίσημη γιορτή
ήταν αυτή του γάμου. Στη νύφη πε-
τούσαν μικρά νομίσματα, καρύδια,
σύκα ή χουρμάδες. Σε μερικές

πόλεις η νύφη ήταν πάνω σ' ένα κάρο, που το έσερνε μουλάρι. Τα γαμήλια δώρα ήταν χρήσιμα για το νοικοκυριό αντικείμενα. Στις οικογενειακές γιορτές ανήκαν τα γενέθλια των παιδιών, οι γιορτές για την επιτυχία στις εξετάσεις, για ένα ανώτερο αξίωμα που έπαιρνε κάποιος. Γιορταστική ατμόσφαιρα επικρατούσε σ' όλους τους δρόμους και σ' όλα τα σπίτια κατά τις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές. Οι γιορτές των ανατολικών θεών γίνονταν δημόσιες ελληνικές γιορτές μόνο όταν οι θεοί αυτοί είχαν εξελληνιστεί, όπως ο Άδωνης και η Ίσιδα. Κατά τον 3ο, ακόμη και το 2ο αιώνα εμφανίστηκαν και εντελώς νέες γιορτές.

Αγησίλαος Ντόκας, Ελληνιστικός πολιτισμός, σ.σ. 99 – 101 (διασκευή)

παράθεμα 2

Η ελληνιστική γλώσσα



*4. Ψηφιδωτό με τη μούσα
Θάλεια (Μυτιλήνη,
Αρχαιολογικό Μουσείο)*

Η ελληνική γλώσσα είναι πια απλοποιημένη και απομακρύνεται σιγά σιγά κάπως από τα αρχαία ελληνικά των κλασικών χρόνων. Αρχίζει και παίρνει στοιχεία που με τους αιώνες θα οδηγήσουν στη σύγχρονη ελληνική γλώσσα. Η «Κοινή Ελληνική», όπως ονομάζεται η γλώσσα των ελληνιστικών χρόνων, απλώνεται και ενώνει όλη την οικουμένη, όπως έλεγε και ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρων τον 1ο αι. π.Χ.. «Τα ελληνικά διαβάζονται από όλα σχεδόν τα έθνη...».

Με τους Έλληνες και την ελληνική γλώσσα όλη η οικουμένη μιλάει την ίδια γλώσσα.

Η ελληνική γλώσσα δέχεται και λέξεις από άλλες γλώσσες: λατινικές, όπως κάστρο, δικτάτορας, φαμίλια. Εβραϊκές, όπως Πάσχα, μεσίας, αλληλουία, και ονόματα όπως Γαβριήλ, Ιάκωβος, Ιωάννης, Μάρθα, Ματθαίος, Μιχαήλ, Συμεών. Αιγυπτιακές, όπως οθόνη, πάπυρος, όαση, ζύθος (μπίρα). Την κοινή ελληνική χρησιμοποιούν και λίγο αργότερα, στα ρωμαϊκά χρόνια, οι πρώτοι χριστιανοί.

Ειρήνη Νάκου, Ταξίδι στην ελληνιστική εποχή, σ.σ. 60 – 61 (διασκευή)



1. Γιατί νομίζεις πολλοί Έλληνες εγκαταστάθηκαν σε πόλεις της Ανατολής;

2. Πώς συνήθιζαν να περνούν οι άνθρωποι τον ελεύθερο χρόνο τους στην ελληνιστική εποχή;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 37

Οι τέχνες και τα γράμματα στα ελληνιστικά χρόνια

Ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκε στις χώρες της Ανατολής. Στις μεγάλες πόλεις, όπως ήταν η Αλεξάνδρεια, η Αντιόχεια, η Πέργαμος κ.ά., συγκεντρώθηκαν πολλοί μορφωμένοι άνθρωποι. Οι τέχνες γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη. Το ίδιο και οι επιστήμες και ιδιαίτερα η αστρονομία, τα μαθηματικά και η ιατρική.



Στα χρόνια που ακολούθησαν το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου γνώρισαν μεγάλη ακμή οι τέχνες και τα γράμματα.

Ο ελληνικός πολιτισμός, έχοντας πάρει στοιχεία και από την Ανατολή, διαδόθηκε σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο. Σπουδαία πνευματικά κέντρα ήταν οι πρωτεύουσες των ελληνιστικών κρατών: Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια και Πέργαμος.

Η ελληνιστική τέχνη θέλησε να εκφράσει τον άνθρωπο και την καθημερινή ζωή. Τα κτίρια που κατασκευάστηκαν ήταν τεράστια και μεγαλόπρεπα. Έργα αυτής της εποχής ήταν και τρία από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου: ο φάρος της Αλεξάνδρειας, ο κολοσσός της Ρόδου και ο βωμός του Δία Σωτήρα στην Πέργαμο. Ο γλύπτης που διακρίθηκε ιδιαίτερα αυτά τα χρόνια ήταν ο Λύσιππος, που έφτιαξε και τα πιο πολλά από τα αγάλματα του Αλέξανδρου.



1. Ο βωμός τον Δία στην Πέργαμο, ένα από τα εφτά θαύματα του κόσμου (αναπαράσταση τον βωμού στο Μουσείο της Περγάμου στο Βερολίνο).

Μεγάλη ανάπτυξη επίσης γνώρισαν και οι επιστήμες. Ο αστρονόμος Αρίσταρχος από τη Σάμο πρώτος είπε ότι η γη κινείται γύρω από τον ήλιο, ενώ όλοι τότε πίστευαν ακριβώς το αντίθετο. Ο μαθηματικός Ευκλείδης έγραψε βιβλίο γεωμετρίας.

Ο Αρχιμήδης ο Συρακούσιος, ο πιο σπουδαίος μαθηματικός της αρχαιότητας, κατασκεύασε πολλές μηχανές. Μεγάλη πρόοδο σημείωσε και η ιατρική επιστήμη. Ο πιο σημαντικός ιστορικός των ελληνιστικών χρόνων ήταν ο Πολύβιος. Από το μεγάλο έργο του σώθηκε μόνο ένα μικρό μέρος. Οι ποιητές έγραψαν κωμωδίες με τις οποίες σατίριζαν ανθρώπινα ελαττώματα.

μεγαλόπρεπα:
λαμπρά, επιβλητικά



σατιρίζω:
κοροϊδεύω, κάνω κριτική σε πρόσωπα με σκοπό τη διόρθωση τους.



2. Ιατρικά εργαλεία (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο)

3. Ψηφιδωτό που απεικονίζει Ρωμαίο στρατιώτη να σκοτώνει τον Αρχιμήδη (Φρανκφούρτη, Δημοτικό Ινστιτούτο Τέχνης).



παράθεμα 1

Οι μηχανές του Αρχιμήδη

Ο Αρχιμήδης κατασκεύασε πολλές πολεμικές μηχανές. Αυτές τις χρησιμοποίησαν οι κάτοικοι των Συρακουσών, για να αντιμετωπίσουν τις επιθέσεις που έκαναν οι Ρωμαίοι εναντίον τους.

Τέτοιες ήταν οι καταπέλτες. Άλλοι από αυτούς πετούσαν πολύ μακριά μεγάλες πέτρες και άλλοι έριχναν πολύ γρήγορα πιο μικρές πέτρες. Ήταν επίσης οι γερανοί που έριχναν στα εχθρικά πλοία ογκόλιθους ή κομμάτια από μολύβι. Είχε φτιάξει ακόμα κάποια μηχανήματα που έμοιαζαν με μεγάλες δαγκάνες. Αυτά άρπαζαν τα εχθρικά πλοία, τα σήκωναν ψηλά και μετά τα άφηναν να πέσουν στη θάλασσα, αναποδογυρισμένα και να βυθιστούν. Τέλος κατασκεύασε και κάτοπτρα*. Μ' αυτά συγκέντρωνε εκεί που ήθελε τις ηλιακές ακτίνες και έκαιγε έτσι τα εχθρικά πλοία.

*το κάτοπτρο: καθρέπτης

Πολύβιος, 8, 5 – 7 (διασκευή)



4. Οι δαγκάνες του Αρχιμήδη σε αναπαράσταση



5. Η πολιορκία των Συρακουσών (Τζ. Παρίτζι Πινακοθήκη Ουφίτσι)

παράθεμα 2

Ο κολοσσός της Ρόδου

Ο κολοσσός ήταν τεράστιο ολόσωμο άγαλμα, που βρισκόταν στην είσοδο του λιμανιού της Ρόδου. Παρίστανε το θεό Ήλιο.

6. Ο κολοσσός της Ρόδου



Εσωτερικά το άγαλμα ήταν χτισμένο με πέτρα και εξωτερικά ήταν καλυμμένο με ορείχαλκο*. Υπήρξε ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου. Δημιουργός του ήταν μάλλον ο γλύπτης Χάρης από τη Λίνδο της Ρόδου, μαθητής του Λύσιππου. Είχε ύψος 31 μέτρα περίπου. Η κατασκευή του λένε ότι κράτησε 12 χρόνια.

Ήταν έργο που φανέρωνε τη οικονομική δύναμη της Ρόδου αλλά και την αγάπη των ανθρώπων της εποχής αυτής για έργα με τεράστιες διαστάσεις. Πιθανότατα ο κολοσσός γκρεμίστηκε από μεγάλο σεισμό το 227 π.Χ. και από τότε βρισκόταν διαλυμένος στη γη μέχρι την εποχή που κατακτήθηκε η Ρόδος από τους Σαρακηνούς πειρατές, οι οποίοι τον κομμάτιασαν και τον πούλησαν ως μέταλλο.

* ο ορείχαλκος: μπρούντζος

Εγκυκλοπαίδεια «Κόσμος», τόμος 15^{ος}, σελ. 145 (διασκευή)



1. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι επιστήμονες που έζησαν αυτή την εποχή;

2. Ποια στοιχεία, κατά τη γνώμη σου, δείχνουν ότι ο πολιτισμός στα ελληνιστικά χρόνια γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη;

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου ξέσπασαν συγκρούσεις ανάμεσα στους στρατηγούς του, με αποτέλεσμα η αυτοκρατορία του να χωριστεί στο κράτος της Μακεδονίας, της Συρίας, της Αιγύπτου και αργότερα της Περγάμου. Στον ελλαδικό χώρο ξεχώρισε το βασίλειο της Ηπείρου με βασιλιά τον Πύρρο. Στα ελληνιστικά χρόνια ο ελληνικός πολιτισμός γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη, ιδίως στις πόλεις της Ανατολής, την Αλεξάνδρεια, την Αντιόχεια, την Πέργαμο κ.ά..



ΚΕΦΑΛΑΙΟ 38

Το ρωμαϊκό κράτος

Η Ρώμη αναπτύχθηκε γρήγορα. Για πολλά χρόνια η ζωή της πόλης – κράτους συνταράχθηκε από τη σύγκρουση πατρικίων και πληβείων. Στη διακυβέρνηση του κράτους μεγάλη δύναμη είχαν οι δύο ύπατοι, ενώ η σύγκλητος είχε έργο κυρίως συμβουλευτικό.



Η Ρώμη βρίσκεται στην κεντρική Ιταλία και είναι χτισμένη στις όχθες του ποταμού Τίβερη. Η πόλη αναπτύχθηκε γρήγορα χάρη στις εύφορες πεδιάδες γύρω και το εμπόριο. Ελληνικά και φοινικικά καράβια πλέοντας στον Τίβερη μετέφεραν άφθονα προϊόντα.

Τα παλιά χρόνια την πόλη διοικούσε ο βασιλιάς, ο οποίος είχε μεγάλη εξουσία. Μπορούσε να αποφασίζει ακόμη για τη ζωή και το θάνατο των υπηκόων του.

Αργότερα οι πατρίκιοι, όπως λέγονταν οι ευγενείς, έδιωξαν το βασιλιά (509 π.Χ.) και κυβέρνησαν αυτοί για πολλά χρόνια. Μια άλλη κοινωνική τάξη ήταν οι πελάτες.



1. Το ρωμαϊκό κράτος τον 2ο αιώνα π.Χ.

Έτσι ονομάζονταν οι παλιοί κάτοικοι που είχαν λιγότερα δικαιώματα. Τελευταίοι ήταν οι πληβείοι οι οποίοι, για να αποκτήσουν δικαιώματα, ήρθαν σε σύγκρουση με τους πατρικίους. Οι διαμάχες κράτησαν πολλά χρόνια. Όταν σταμάτησαν να υπάρχουν διαφορές ανάμεσα σ' αυτές τις τάξεις, το κράτος της Ρώμης ηρέμησε και άρχισε γρήγορα να αναπτύσσεται.

Μεγάλη εξουσία είχαν οι δύο ύπατοι, οι οποίοι διοικούσαν το στρατό και έπαιρναν μέρος στις εκστρατείες. Για να μην αποκτήσουν όμως τόση δύναμη, ώστε να μπορούν να αλλάξουν το πολίτευμα της Ρώμης, εκλέγονταν μόνο για ένα χρόνο. Στον καιρό της ειρήνης έρχονταν σε επαφή με τους

αντιπροσώπους των άλλων κρατών για να ρυθμίσουν διάφορα θέματα.

Η σύγκλητος ήταν ένα συμβουλευτικό σώμα, το οποίο αποτελούσαν 300 πατρίκιοι. Ο λαός και οι ύπατοι σέβονταν τη γνώμη της και την έπαιρναν σοβαρά υπόψη τους.

Το ρωμαϊκό κράτος, αφού νίκησε τους γειτονικούς λαούς, άπλωσε σιγά σιγά την κυριαρχία του σ' όλη την ιταλική χερσόνησο.



**2. Παράσταση που απεικονίζει
άντρες της Συγκλήτου
(Ρώμη, βωμός Αυγούστου)**



**3. Ο λόφος Παλατίνο όπου
μεγάλωσαν, σύμφωνα με την
παράδοση, ο Ρωμύλος και ο Ρέμος.
Όταν η Ρώμη αναπτύχθηκε,
οι πρώτοι βασιλιάδες έχτισαν εκεί
όμορφα κτίρια, τα οποία από
την ονομασία του λόφου
ονομάστηκαν παλάτια.**

εύφορος:

αυτός που παράγει πολλούς
καρπούς, καρποφόρος, γόνιμος.



συμβουλευτικός:

αυτός που έχει σχέση με τη
συμβουλή, αυτός που χρησιμεύει
για να δίνει συμβουλές.

παράθεμα 1

Ένας έξυπνος μύθος

Οι πληβείοι δεν ήταν ευχαριστημένοι από τον τρόπο με τον οποίο κυβερνούσαν οι πλούσιοι άρχοντες. Γι' αυτό εγκατέλειψαν τη Ρώμη και πήγαν να μείνουν σ' ένα γειτονικό λόφο. Τότε η Ρώμη έστειλε σ' αυτούς κάποιους σοφούς άνδρες, ανάμεσά τους και το Μενήνιο Αγρίππα, με σκοπό να τους πείσουν να επιστρέψουν. Ο Αγρίππας λοιπόν, για να τους ηρεμήσει, τους διηγήθηκε τον εξής μύθο: «Κάποτε τα μέλη του ανθρώπινου σώματος ξεσηκώθηκαν εναντίον της κοιλιάς, γιατί τάχα εκείνα δούλευαν μόνο, ενώ αυτή τεμπέλιαζε. Γρήγορα

όμως τα μέλη άρχισαν να αισθάνονται αδυναμία, μαζί και η κοιλιά. Μάλιστα εκείνη γέλασε με την ανοησία τους, αλλά κι αυτά κατάλαβαν ότι η κοιλιά δεν ήταν τόσο άχρηστη όσο νόμιζαν. Πρόσφερε κι εκείνη κάτι, χωνεύοντας την τροφή και στέλνοντας τις θρεπτικές ουσίες σ' όλο το σώμα. Λαός και εξουσία πρέπει να είναι ενωμένοι, όπως τα μέλη του σώματος με την κοιλιά, για να υπάρχει προκοπή και ευτυχία». Ύστερα απ' αυτό πλούσιοι και φτωχοί συμφιλιώθηκαν και έζησαν ειρηνικά.

*Πλούταρχος, Κοριολανός 6 – 7,
αποσπάσματα (διασκευή)*

παράθεμα 2

Μύθοι για τους Ρωμαίους και τη Ρώμη



4. Ρέμος και Ρωμύλος, τα δύο μωρά που μεγάλωσαν πίνοντας το γάλα της λύκαινας (Ρώμη, Μουσείο Καπιτωλίου).

Σύμφωνα με τη ρωμαϊκή παράδοση ο ήρωας της Τροίας Αινείας, μετά την καταστροφή της πατρίδας του, έφυγε με πολλούς συντρόφους του. Ύστερα από πολλές περιπλανήσεις στη θάλασσα, έφτασε στην Ιταλία, κυριέψε το Λάτιο και έγινε

βασιλιάς της χώρας. Λέγεται λοιπόν ότι οι Ρωμαίοι κατάγονται από τους Τρώες και τον Αινεία. Απόγονοι του Αινεία ήταν οι δίδυμοι Ρωμύλος και Ρέμος. Οι Ρωμαίοι έλεγαν ότι, μόλις γεννήθηκαν τα δυο αδέρφια, ο θεός τους θέλησε να τα εξαφανίσει, για να μην του πάρουν την εξουσία μεγαλώνοντας. Έτσι τα έβαλε σ' ένα καλάθι και τα έριξε στο ποτάμι Τίβερη. Το ποτάμι όμως είχε πλημμυρίσει, τα νερά του παρέσυραν το καλάθι και το έφεραν στους πρόποδες του Παλατινού λόφου. Εκεί βρήκε τα μωρά μια λύκαινα, τα θήλασε και τα έσωσε. Κατόπιν τα πήρε ένας βοσκός του θείου τους και τα μεγάλωσε μαζί με τη γυναίκα του. Τα παιδιά, όταν μεγάλωσαν, σκότωσαν τον κακό θείο τους και αποφάσισαν να

χτίσουν δική τους πόλη. Μάλωσαν όμως για τον τόπο και ο Ρωμύλος σκότωσε το Ρέμο και στη συνέχεια ίδρυσε τη Ρώμη.

Πλούταρχος, Ρωμύλος 2,3,6,8 και 9 αποσπάσματα, (διασκευή)



1. Ποιοι ήταν οι λόγοι που έκαναν την πόλη της Ρώμης να αναπτυχθεί γρήγορα;

2. Ποιο ήταν το πρώτο πολίτευμα της Ρώμης; Τι αλλαγές έγιναν μετά;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 39

Η Καρχηδόνα συγκρούεται με τη Ρώμη

Η Καρχηδόνα ήταν αποικία των Φοινίκων στην Αφρική. Η Ρώμη ανησύχησε πολύ από την ανάπτυξη της πόλης αυτής. Ακολούθησαν συγκρούσεις στη στεριά και τη θάλασσα, με τελικό αποτέλεσμα την καταστροφή της Καρχηδόνας.



Οι Φοινίκες είχαν αναπτύξει εμπορικές σχέσεις με τους κατοίκους της Ισπανίας. Η Ισπανία τότε είχε το εμπόριο του χρυσού και του *κασσίτερου*.

Μεγαλύτερη αποικία των Φοινίκων ήταν η Καρχηδόνα, η οποία

εξουσίαζε πολλές περιοχές στη βόρεια Αφρική, την Ισπανία και τη Σικελία. Με τον καιρό έγινε η πιο πλούσια πόλη του κόσμου.

Ρωμαίοι και Καρχηδόνιοι ήρθαν σε σύγκρουση και πολέμησαν με πείσμα αναμεταξύ τους. Οι πόλεμοι αυτοί κράτησαν διακόσια χρόνια περίπου.

Ονομαστή υπήρξε η εκστρατεία που έκανε ο Καρχηδόνιος στρατηγός Αννίβας εναντίον της Ρώμης. Οι Ρωμαίοι διέθεταν ισχυρό στόλο και κατείχαν πολλές και πλούσιες περιοχές. Ήταν δύσκολο να τα βάλει κάποιος μαζί τους. Ο Αννίβας σκέφτηκε κάτι πολύ τολμηρό, να μεταφέρει τον πόλεμο στην ίδια την Ιταλία. Επειδή όμως δεν ήταν εύκολο να γίνει αυτή η επιχείρηση από τη θάλασσα, προσπάθησε από την ξηρά.



1. Η πορεία τον Αννίβα

Ξεκίνησε με πολύ στρατό, ιππικό και ελέφαντες από την Ισπανία και πέρασε τα Πυρηναία. Διέσχισε μέσα σε άπειρες δυσκολίες τις Άλπεις και έκανε εισβολή στην Ιταλία.

Οι Ρωμαίοι με πολλές δυνάμεις προσπάθησαν να του φράξουν το δρόμο προς τη Ρώμη, αλλά νικήθηκαν. Ο Αννίβας αργότερα έφτασε μπροστά στη Ρώμη και αυτό έκανε τους Ρωμαίους να νιώσουν πανικό. Δε στάθηκε όμως πολύ εκεί. Προτίμησε να κατακτήσει τη νότια Ιταλία.

Ο καιρός περνούσε και οι Ρωμαίοι αποφάσισαν να κάνουν απόβαση στην ίδια την Καρχηδόνα. Οι Καρχηδόνιοι ένιωσαν τον κίνδυνο και αναγκάστηκαν να καλέσουν τον Αννίβα να σταματήσει τις επιχειρήσεις στην Ιταλία και να γυρίσει πίσω. Τελικά οι Ρωμαίοι με αρχηγό το Σκιπίωνα νίκησαν τους

Καρχηδόνιους στη Ζάμα (202 π.Χ.). Εκεί νικήθηκε ο Αννίβας για πρώτη φορά. Οι Καρχηδόνιοι αναγκάστηκαν να πληρώσουν πολλά χρήματα και να διαλύσουν το στόλο τους.

Αργότερα η Καρχηδόνα άρχισε πάλι να αναπτύσσεται. Αυτό δεν άρεσε στους Ρωμαίους. Βρήκαν κάποια αφορμή, έστειλαν πάλι στρατό και την κατέστρεψαν από τα θεμέλια (146 π.Χ.).

ο κασσίτερος:

γυαλιστερό μέταλλο, που το χρησιμοποιούν για να κολλάνε άλλα μέταλλα.



η εισβολή:

η παραβίαση των συνόρων ενός κράτους από εχθρικό στρατό

η απόβαση:

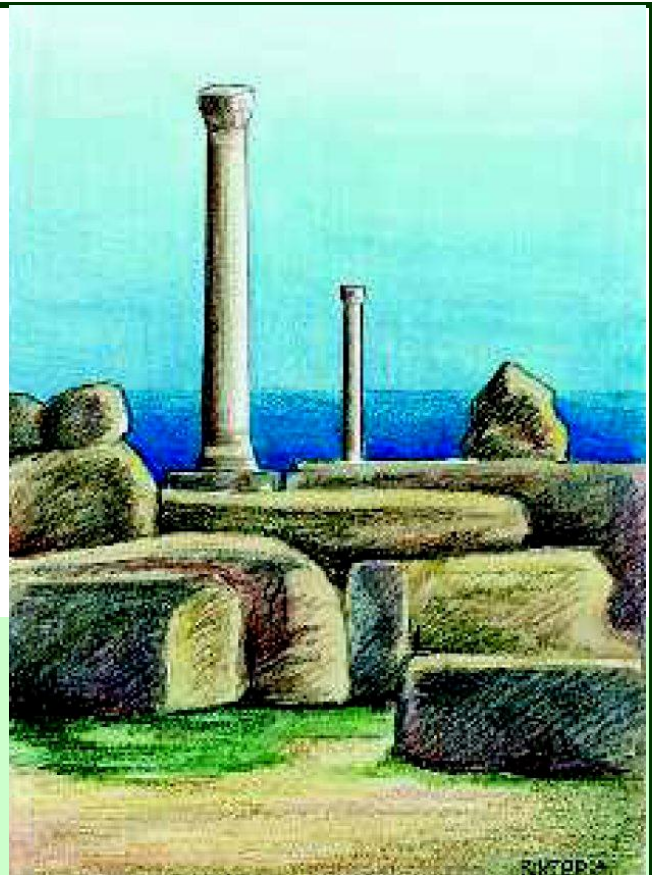
η έξοδος από πλοίο
στρατιωτικών δυνάμεων για
πολεμικές επιχειρήσεις

Τα Πυρηναία:

οροσειρά που χωρίζει την Ισπανία
από τη Γαλλία

παράθεμα 1

**2. Ερείπια
από την αρχαία
Καρχηδόνα**



Θα 'ρθει μια μέρα...

Ο Σκιπίωνας, ο Ρωμαίος στρατηγός,
βλέποντας την Καρχηδόνα να

καίγεται και να πέφτει στην πιο μεγάλη δυστυχία, λένε ότι δάκρυσε και έδωσε την εντύπωση ότι κλαίει για την τύχη των εχθρών του. Για πολλή ώρα κλείστηκε στον εαυτό του και κατάλαβε πως και οι πόλεις και οι λαοί και οι άρχοντες και όλα πρέπει κάποτε, όπως και ο άνθρωπος, να αλλάξουν τύχη. Αυτό συνέβη και με το Ίλιο, την πρωτεύουσα της Τροίας, που ήταν μια φορά κι έναν καιρό μια ευτυχισμένη πόλη. Το ίδιο συνέβη και με το κράτος των Ασσυρίων, των Μήδων και των Περσών, που στον καιρό τους ήταν τα μεγαλύτερα κράτη. Έτσι έγινε και με το κράτος του Αλέξανδρου, που το άστρο του έλαμψε τελευταία. Τότε λοιπόν θυμήθηκε και είπε αυτούς τους στίχους του Όμηρου:

**«Θα έρθει μέρα να χαθεί
η Τροία η ιερή,
ο Πρίαμος και ο λαός
του δυνατού Πρίαμου».**

**Πολύβιος, 28ο βιβλίο, 22 (39,6)
(διασκευή)**

παράθεμα 2

Διάλογος Αννίβα και Σκιπίωνα

**Ο Αννίβας συναντήθηκε με το
μεγάλο του αντίπαλο το Σκιπίωνα.**

**Αφού είπαν πολλά και διάφορα,
ρώτησε ο Σκιπίωνας:**

- Ποιον θεωρείς μεγαλύτερο
στρατηγό;**
- Τον Αλέξανδρο της Μακεδονίας,
απάντησε ο Αννίβας.**
- Και γιατί;**

- Διότι με πολύ μικρό στρατό νίκησε μεγάλη δύναμη.
 - Δεύτερο ποιον θεωρείς;
 - Τον Πύρρο, είπε ο Αννίβας. Αυτόν δεν τον ξεπέρασε κανένας στην τακτική.
 - Και ποιον θεωρείς τρίτο;
 - Τον εαυτό μου!
- Τότε γελώντας ο Σκιπίωνας είπε:
- Φαντάζομαι τι θα έλεγες, αν με είχες νικήσει.
 - Τότε θα θεωρούσα τον εαυτό μου ανώτερο από τον Αλέξανδρο και τον Πύρρο, απάντησε ο Αννίβας.

*Βαγγέλης Μιλλεούνης, Ιστορικά
Ανέκδοτα, σελ. 109-110 (διασκευή)*

3. Ο Αννίβας, ο θρυλικός αρχηγός των Καρχηδονίων



παράθεμα 3

Το δύσκολο πέρασμα από τις Άλπεις

Ο στρατός των Καρχηδονίων, αφού ανέβαινε στις Άλπεις για εννιά ολόκληρες μέρες, σταμάτησε και στρατοπέδευσε για δύο μέρες. Αυτό το έκανε ο Αννίβας, για να δώσει την ευκαιρία σ' αυτούς που σώθηκαν να ξεκουραστούν και ταυτόχρονα να περιμένει εκείνους

που έμειναν πίσω. Στις κορυφές των Άλπεων έπεφτε χιόνι, γιατί πλησίαζε χειμώνας. Την επόμενη μέρα άρχισε το κατέβασμα. Ο δρόμος που κατέβαινε ο στρατός ήταν στενός και κατηφορικός, ενώ το χιόνι ξεγελούσε και δεν ήξερε κανείς πού να πατήσει, με αποτέλεσμα να πέφτει στους γκρεμούς... Μεγάλη δυσκολία είχαν στο περάσματα φορτηγά ζώα και οι ελέφαντες, διότι οι κορυφές των Άλπεων και τα μέρη από τα οποία γίνεται το κατέβασμα είναι γυμνά από βλάστηση και υπάρχει χιόνι όλο το χρόνο. Ακόμη είχαν τελειώσει τα τρόφιμα και ο στρατός βρισκόταν σε κακή κατάσταση και εξαιτίας της πείνας. Μετά από δρόμο τριών ημερών ανάμεσα σε γκρεμούς έφτασε σε μέρη πεδινά.

Ο Αννίβας είχε χάσει όμως πολλούς στρατιώτες, άλογα και φορτηγά ζώα, από τα ρεύματα των ποταμών, τις χαράδρες και από τους εχθρούς που τους χτυπούσαν ακόμη και με πέτρες από τα υψώματα. Το πέρασμα από τις Άλπεις κράτησε δεκαπέντε μέρες.

***Πολύβιος, Ιστορία Γ, 53 – 56,
αποσπάσματα (διασκευή)***



1. Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο Αννίβας αποφάσισε πολεμήσει τους Ρωμαίους στην ίδια τους τη χώρα;

2. Ποιοι ήταν οι λόγοι που οι Ρωμαίοι κατέστρεψαν ολοκληρωτικά την Καρχηδόνα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 40

Η υποταγή του ελληνικού κόσμου

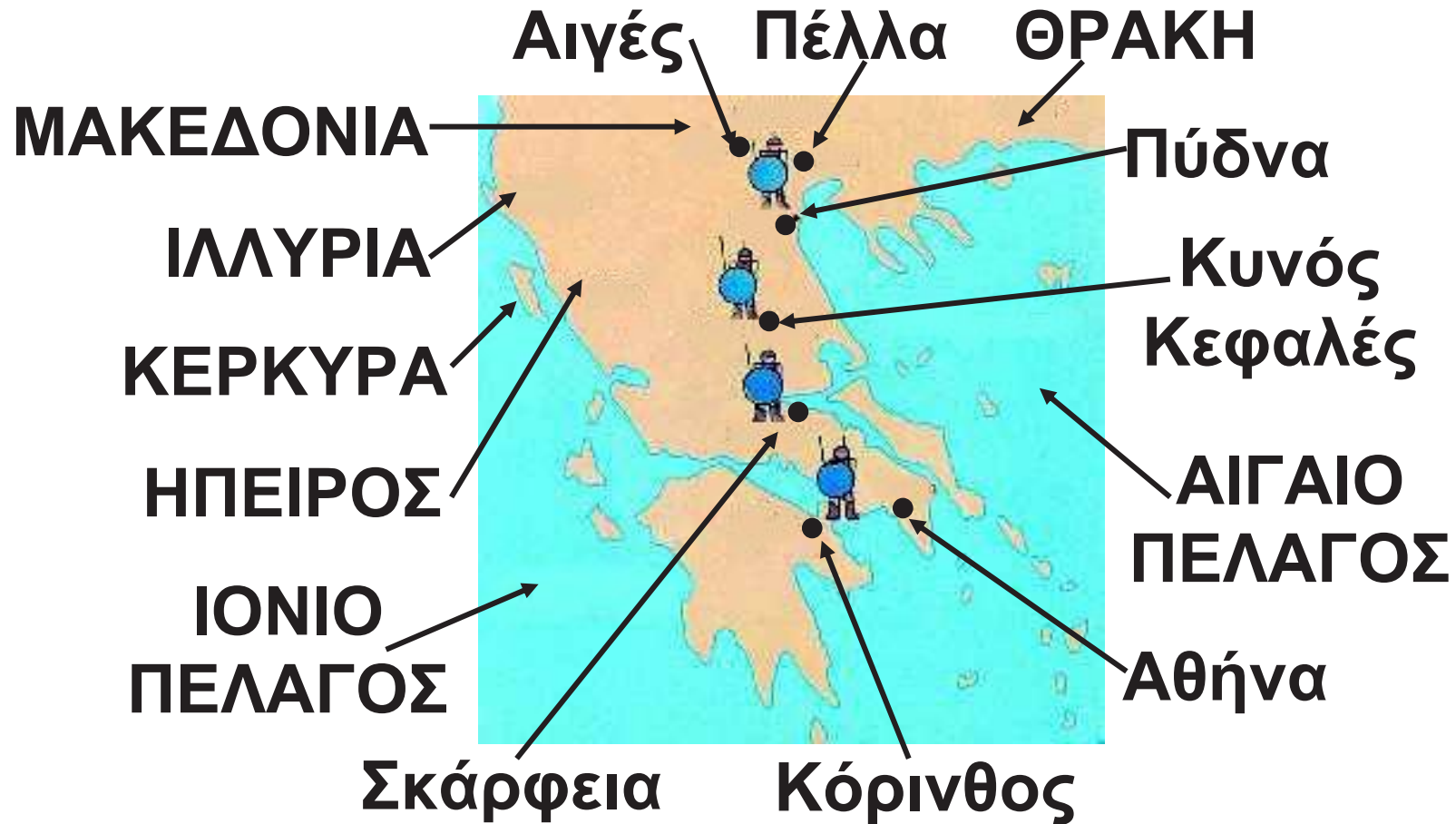


Οι Ρωμαίοι, αφού νίκησαν τους Καρχηδόνιους, θέλησαν να υποτάξουν και τους Έλληνες. Πρώτα ήλθαν σε σύγκρουση με τους Μακεδόνες και στη συνέχεια με τους άλλους Έλληνες. Τελευταία μάχη έγινε στη Λευκόπετρα του Ισθμού, όπου ηττήθηκε ο στρατός της Αχαϊκής συμπολιτείας.

Οι Ρωμαίοι, αφού νίκησαν τον Αννίβα, θέλησαν να κατακτήσουν και την Ελλάδα. Την εποχή αυτή οι Έλληνες είναι διασπασμένοι και οι συνεχείς πόλεμοι τους έχουν οδηγήσει σε παρακμή.

Έγινε τότε προσπάθεια κάποιες πόλεις να ενωθούν και να αποτελέσουν ξεχωριστά κράτη. Δημιουργήθηκαν έτσι δύο συμπολιτείες, η Αιτωλική και η Αχαϊκή. Οι πόλεις που ανήκαν στις ενώσεις αυτές είχαν ίσα δικαιώματα. Για να διευκολύνουν μάλιστα το εμπόριο, χρησιμοποιούσαν τα ίδια νομίσματα. Οι συμπολιτείες ήταν η τελευταία προσπάθεια για ένωση των Ελλήνων. Δεν πέτυχε όμως το στόχο της, γιατί γρήγορα άρχισαν οι συγκρούσεις μεταξύ τους.

Από την άλλη πλευρά οι Ρωμαίοι έκαναν κάθε προσπάθεια να είναι ο ελληνικός κόσμος διαιρεμένος. Φρόντιζαν λοιπόν να επεμβαίνουν στις υποθέσεις των πόλεων υποστηρίζοντας τότε τη μία πόλη και τότε την άλλη.



1. Η εισβολή των Ρωμαίων στην Ελλάδα· τόποι σημαντικών μαχών.

**2. Γεφύρι από την
εποχή της
Ρωμαιοκρατίας στο
Ξηροκάμπι Λακωνίας**



**3. Ερείπια της αγοράς στην Αθήνα
που χτίστηκε από τους Ρωμαίους**

4. Νομίσματα Αιτωλικής Συμπολιτείας (Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο)



Τον 2ο π.Χ. αιώνα στην Ελλάδα το πιο ισχυρό κράτος ήταν η Μακεδονία. Αποτελούσε το πιο μεγάλο εμπόδιο στην επιθυμία των Ρωμαίων να κυριαρχήσουν στον ελληνικό χώρο. Οι Ρωμαίοι, για να πετύχουν τον σκοπό τους, θέλησαν να πάρουν με το μέρος τους τις πόλεις της νότιας Ελλάδας. Παρουσιάστηκαν λοιπόν σαν ελευθερωτές των πόλεων από την κυριαρχία των Μακεδόνων. Τελικά νίκησαν τους Μακεδόνες στην Πύδνα και συνέλαβαν το βασιλιά τους Περσέα αιχμάλωτο (168 π.Χ.). Η Μακεδονία έγινε επαρχία του ρωμαϊκού κράτους.

Μετά ήρθε και η σειρά της νότιας Ελλάδας. Οι Έλληνες δεν μπόρεσαν να μονιάσουν ούτε την τελευταία στιγμή. Η τελική σύγκρουση έγινε στη Λευκόπετρα, κοντά στον Ισθμό της Κορίνθου. Εκεί είχε παραταχθεί ο στρατός της Αχαϊκής συμπολιτείας (146π.Χ.). Οι Ρωμαίοι νίκησαν και στη συνέχεια κατέστρεψαν την πόλη της Κορίνθου.

Με τη λήξη του 1ου π.Χ. αιώνα όλος ο ελληνικός κόσμος είχε υποταχθεί στους Ρωμαίους.

διασπασμένος:
κομματιασμένος, διαλυμένος



μονιάζω:
συμφιλιώνω, σταματώ την έχθρα.

παράθεμα 1

**Επιτέλους η Ελλάδα
είναι «ελεύθερη!»**

**5. Ερείπια της
Κορίνθου, η οποία
Ξαναχτίστηκε
αργότερα από τους
Ρωμαίους. Η αγορά της είχε
καταστήματα, ναούς, λουτρά και
άλλα δημόσια κτίρια.**



**Όταν λοιπόν γιορτάζονταν τα
Ίσθμια, πλήθος ανθρώπων
παρακολουθούσε τους αγώνες, μια
που ύστερα από πολλά χρόνια
σταματούσαν πια οι πόλεμοι στην
Ελλάδα. Σε μια στιγμή δόθηκε με τη
σάλπιγγα το σύνθημα να γίνει**

ησυχία. Ο κήρυκας βγήκε στο μέσο του σταδίου και ανακοίνωσε πως η Σύγκλητος των Ρωμαίων και ο Τίτος Κοϊντίος, ο στρατηγός και ύπατος, μετά τη νίκη τους εναντίον των Μακεδόνων, απομακρύνουν τις φρουρές τους. Ακόμη αφήνουν τους Έλληνες να ζουν ελεύθεροι, αυτόνομοι, αφορολόγητοι και να χρησιμοποιούν τους πατροπαράδοτους νόμους τους. Στην αρχή το πλήθος δεν άκουσε καθαρά, γι' αυτό έκανε φασαρία και ζητούσε να το ξαναπεί ο κήρυκας. Μόλις εκείνος με φωνή πιο δυνατή επανέλαβε, μια απίστευτη κραυγή χαράς ακούστηκε, που έφτασε μέχρι τη θάλασσα. Κανένας δεν έδινε πια σημασία στους αθλητές, γιατί όλοι έτρεχαν να χαιρετήσουν το σωτήρα και προστάτη της Ελλάδας.

Μετά τις ζητωκραυγές διασκέδασαν με φαγοπτότια.

Πλούταρχος, Τίτος Φλαμίνιος, 10 – 11, αποσπάσματα (διασκευή)

παράθεμα 2

**Ο βασιλιάς της Μακεδονίας
Περσέας στολίζει
το ρωμαϊκό θρίαμβο**

Η θριαμβευτική παρέλαση κράτησε τρεις ολόκληρες μέρες. Την πρώτη μέρα πέρασαν μπροστά από το συγκεντρωμένο πλήθος διακόσιες πενήντα άμαξες φορτωμένες με αγάλματα, εικόνες και έργα τέχνης που άρπαξαν οι Ρωμαίοι. Την άλλη μέρα πέρασαν μέσα σε πολλές άμαξες τα καλύτερα και πολυτιμότερα

μακεδονικά όπλα, που λαμποκοπούσαν. Πίσω ακολουθούσαν τρεις χιλιάδες άντρες, που κουβαλούσαν μέσα σε εφτακόσια πενήντα δοχεία ασημένια νομίσματα. Παραπίσω έρχονταν αυτοί, που κρατούσαν χρυσά νομίσματα μοιρασμένα σε εβδομήντα εφτά δοχεία. Μετά ακολουθούσε τα άρμα του Περσέα, ο οπλισμός του κι από πάνω το στέμμα του. Αμέσως μετά προχωρούσαν τα παιδιά του βασιλιά, που τα έσερναν αιχμάλωτα μαζί με τους δασκάλους και τους παιδαγωγούς τους. Αυτοί με δάκρυα στα μάτια άπλωναν τα χέρια στους θεατές και συμβουλεύανε τα παιδιά να ικετεύουν, για να τους δώσουν χάρη.

Τέλος προχωρούσε ο ίδιος ο βασιλιάς, ο Περσέας, που φορούσε ρούχα σταχτόχρωμα. Αυτός έδινε την εντύπωση πως τα είχε εντελώς χαμένα εξαιτίας της μεγάλης συμφοράς που τον είχε βρει.

Πλούταρχος, Αιμίλιος Παύλος, 32 – 34, αποσπάσματα (διασκευή)



1. Γιατί οι Ρωμαίοι δεν ήθελαν τους Έλληνες ενωμένους;

2. Πώς νομίζεις ότι αισθάνθηκαν οι Έλληνες, όταν κατάλαβαν τι πραγματικά ήθελαν οι Ρωμαίοι;

ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

Οι Ρωμαίοι, αφού κυριάρχησαν στην ιταλική χερσόνησο και νίκησαν τους Καρχηδόνιους, στράφηκαν εναντίον των Ελλήνων. Μέχρι το τέλος του 1ου αι. π.Χ. όλος ο ελληνικός κόσμος είχε υποταχθεί στους Ρωμαίους.



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΛΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

5. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

(συνέχεια από τον 3ο τόμο)

33. Ο θάνατος του
Μ. Αλεξάνδρου7

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ

ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

34. Η αυτοκρατορία
του Μ. Αλεξάνδρου χωρίζεται.18
35. Ο Πύρρος, ο βασιλιάς
της Ηπείρου.....29
36. Η καθημερινή ζωή
στα ελληνιστικά χρόνια.....41

**37. Οι τέχνες και τα γράμματα
στα ελληνιστικά χρόνια.....50**

2. ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ:

38. Το ρωμαϊκό κράτος.....61

**39. Η Καρχηδόνα συγκρούεται
με τη Ρώμη71**

**40. Η υποταγή
του ελληνικού κόσμου.....83**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.